

Ewa WALIŃSKA*

DOSKONALENIE SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO JAKO NARZĘDZIA EFEKTYWNEGO NADZORU KORPORACYJNEGO

Słowa kluczowe: sprawozdanie finansowe, raport biznesowy, sprawozdawczość zintegrowana, nadzór korporacyjny, rada nadzorcza

1. Wstęp

W gospodarce globalnej sprawozdania finansowe stanowią ważne, aczkolwiek niewystarczające i niedoskonałe narzędzie nadzoru korporacyjnego. Dlatego pożądane jest podnoszenie ich jakości – zarówno poprzez doskonalenie ich struktury, jak i uzupełnienie o dodatkowe informacje, pozwalające na lepsze zrozumienie prezentowanych w nich danych finansowych. Działania podejmowane obecnie na świecie przez różne organizacje zawodowe potwierdzają taką opinię i, jak się wydaje, mogą doprowadzić do wzrostu przejrzystości sprawozdawczości finansowej. Nie są one jednak wystarczającym warunkiem poprawy jakości informacji o działalności organizacji; kluczowym czynnikiem pozostaje właściwie rozumiana odpowiedzialność rad nadzorczych za sprawozdania finansowe oraz sprawozdanie z działalności. Jakie obowiązki, w świetle koncepcji poprawy przejrzystości sprawozdawczości finansowej, nakłada się na członków rady nadzorczej; jak rzetelnie winni oni wypełniać postawione przed nimi nowe zadania? Odpowiedzi na te pytania wydają się oczywiste, ale – jak pokazuje praktyka – nie są one ani uniwersalne, ani jednoznaczne.

* Prof. dr hab., Katedra Rachunkowości, Wydział Zarządzania, Uniwersytet Łódzki; e-mail: walinska@uni.lodz.pl

Celem niniejszego artykułu jest wskazanie roli sprawozdań finansowych w procesie sprawowania nadzoru korporacyjnego oraz wpływu kluczowych kierunków zmian sprawozdawczości finansowej na jego efektywność. W związku z tak postawionymi celami, obejmuje on rozważania na temat istoty ekonomicznej sprawozdania finansowego, a także prezentuje zmiany modelu sprawozdawczego, mające na celu lepsze odzwierciedlenie rzeczywistości gospodarczej przedsiębiorstwa, co stanowi kluczowy przejaw właściwie rozumianej odpowiedzialności rad nadzorczych za sprawozdania finansowe.

W artykule wykorzystano wyniki studiów literatury przedmiotu, a także obserwacje praktyki gospodarczej w obszarze funkcjonowania mechanizmu nadzoru w polskich spółkach.

2. Sprawozdania finansowe jako szczególny obszar odpowiedzialności rad nadzorczych za system rachunkowości

Prowadzenie biznesu wymaga takich informacji, które pozwalają na podejmowanie efektywnych decyzji przez zarząd. Informacji o działalności gospodarczej wymagają także inne strony w nią zaangażowane – rada nadzorcza, właściciele kapitału, kontrahenci czy instytucje publiczne, które na ich podstawie podejmują właściwe dla siebie decyzje ekonomiczne. Kluczowymi – zarówno dla wewnętrznych, jak i zewnętrznych użytkowników informacji o biznesie – są informacje finansowe, za których dostarczenie odpowiada rachunkowość. Jako system pomiaru i komunikacji informacji finansowych o działalności gospodarczej musiała podporządkować się logice jej prowadzenia. Tak jak w biznesie obowiązuje podwójne spojrzenie na jego efekty, to znaczy analizuje się dokonania (rentowność) i sytuację finansową (płynność) podmiotu gospodarującego, tak w rachunkowości pomiar i prezentacja odnosi się do dwóch aspektów działalności podmiotu: dokonań i sytuacji finansowej. Takie podejście doprowadziło do generowania przez rachunkowość dwóch podstawowych zestawień informacji – bilansu oraz rachunku zysków i strat. Ich celem jest prezentacja informacji, z jednej strony, o sytuacji finansowej, które odnajdujemy w bilansie, z drugiej – o rentowności, które zawiera rachunek wyników.

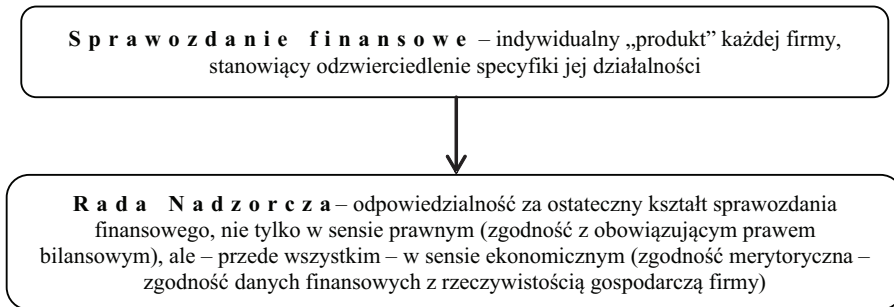
Bilans pozwala ocenić majątek, zadłużenie i strukturę kapitału właścicieli firmy w danym konkretnym dniu, ale jego zrozumienie i uważna analiza może przynieść wiele informacji o przyszłości – wskazuje bowiem zagrożenia, szanse i przyszłe ewentualne korzyści. W bilansie obowiązuje jedno kryterium klasyfikacji aktywów i zobowiązań – działalność gospodarcza podmiotu jako całość.

Dlatego w tym sprawozdaniu wykazywany jest jedynie majątek przedsiębiorstwa i źródła finansowania całej działalności gospodarczej. Dopiero w rachunku zysków i strat wyodrębniono rodzaje działalności, wprowadzając rozróżnienie między działalnością operacyjną i działalnością finansową. W tym sprawozdaniu możemy ocenić efektywność dokonań przedsiębiorstwa w danym okresie, dokonań w dwóch obszarach – operacyjnym i finansowym, pamiętając o tym, iż ich zakres i treść merytoryczna są determinowane sposobem pomiaru – memoriałowym pomiarem przychodów i kosztów determinujących poziom wyniku finansowego. Należy jednak pamiętać, że działalność finansowa w rozumieniu tego sprawozdania to zarówno skutki decyzji dotyczących finansowania (np. koszty kredytu), jak i decyzji inwestycyjnych (np. zyski z tytułu sprzedaży akcji). Jak wiadomo, właściwa ocena decyzji inwestycyjnych dokonywana jest w kategoriach pieniężnych, co stało się możliwe w kolejnym sprawozdaniu – rachunku przepływów pieniężnych. Wraz z nim w systemie rachunkowości pojawiła się działalność inwestycyjna, ale jedynie w tym składniku sprawozdania finansowego.

Sprawozdanie finansowe obejmujące opisane wcześniej trzy składniki (tj. bilans, rachunek zysków i strat oraz rachunek przepływów pieniężnych) powinno pozwolić odpowiedzieć na dwa kluczowe pytania:

1. Czy kierownictwo odpowiedzialnie i efektywnie zarządza powierzonym mu przez inwestorów kapitałem?
2. Czy użytkownicy mogą podejmować decyzje ekonomiczne na podstawie sprawozdania finansowego?

Odpowiedź na pierwsze pytanie jest niezbędna dla rozliczenia kierownictwa i organów nadzoru, natomiast odpowiedź twierdząca na drugie z nich oznacza gwarancję wiarygodnych informacji o działalności gospodarczej dla różnych użytkowników danych finansowych. Odpowiedzialność za rzetelność odpowiedzi na powyższe pytania ponosi nie tylko zarząd, ale także rada nadzorcza, w ramach odpowiedzialności za sprawozdania finansowe. Odpowiedzialność ta nie może sprowadzać się jedynie do oceny zgodności sprawozdań z obowiązującym prawem, co jest powszechnie widoczne w praktyce. Powinna być rozumiana przede wszystkim w sensie ekonomicznym – sprawozdania finansowe winny odzwierciedlać rzeczywistość gospodarczą podmiotu (por. rysunek 1).

RYSUNEK 1: *Odpowiedzialność rad nadzorczych za sprawozdanie finansowe*

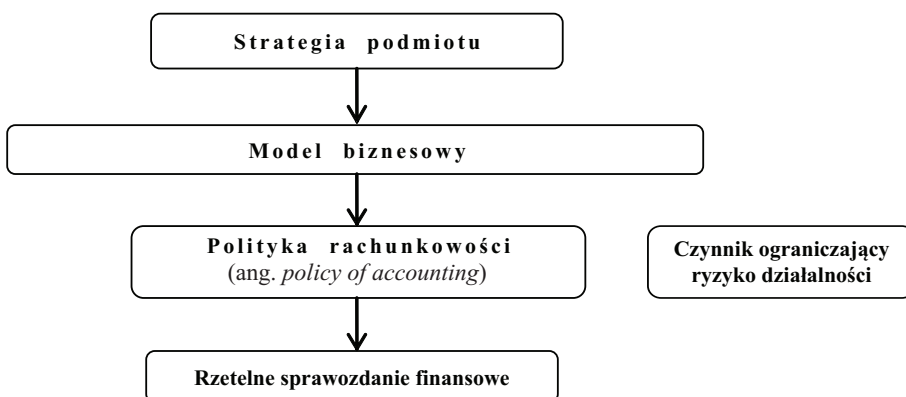
Źródło: oprac. własne.

Kluczową kwestią – z punktu widzenia odpowiedzialności za sprawozdanie finansowe – jest zrozumienie istoty systemu rachunkowości oraz odróżnienie zakresu odpowiedzialności wynikającej z Kodeksu spółek handlowych, mającej raczej charakter „formalny”, od zakresu odpowiedzialności wynikającej z Ustawy o rachunkowości¹, która, oprócz wymiaru „formalnego”, posiada wymiar „merytoryczny”², oznaczający wzięcie odpowiedzialności przede wszystkim za politykę rachunkowości przedsiębiorstwa. Sprawozdanie finansowe stanowi bowiem efekt polityki rachunkowości, ta z kolei wynikać powinna z przyjętej strategii przedsiębiorstwa, realizowanej za pomocą odpowiedniego modelu biznesowego (por. rysunek 2). To właśnie ustalenia polityki rachunkowości decydują o wielkościach prezentowanych w sprawozdaniach finansowych i nie wystarczy stwierdzenie, że jest ona zgodna z prawem; należy ocenić, czy odpowiada celom ekonomicznym podmiotu³.

¹ Zob. Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. 2013, poz. 330 z późn. zm., art. 4a).

² Zgodnie z art. 382 Kodeksu spółek handlowych, do obowiązków rady nadzorczej należy ocena sprawozdań w zakresie ich zgodności z księgami i dokumentami oraz ze stanem faktycznym. Natomiast w świetle art. 4a Ustawy o rachunkowości, rady nadzorcze są zobowiązane do zapewnienia zgodności sprawozdań finansowych z prawem bilansowym. Zob. szerzej: **E. Walińska, J. Gad**, *Odpowiedzialność rad nadzorczych za sprawozdania finansowe – doświadczenia polskich spółek publicznych*, Zesz. Teoret. Rach. 2012/66 (122), s. 205–215.

³ Problem ten można zilustrować polityką rachunkowości odnośnie do środków trwałych, które zgodnie z MSSF można wyceniać w wartości historycznej lub w wartości rynkowej. Wybór jednej lub drugiej opcji będzie zatem zgodny z prawem, ale powinien być uzasadniony ekonomicznie, służyć realizacji celów firmy. W przypadku ich wykorzystania w procesie produkcyjnym i przy założeniu kontynuacji działalności, nie jest merytorycznie uzasadnione (choćby zgodnie z prawem bilansowym – możliwe) zastosowanie modelu wyceny w wartości rynkowej.

RYSUNEK 2: *Polityka rachunkowości a sprawozdanie finansowe*

Źródło: oprac. własne.

Sprawozdania finansowe powinny być rzetelne, bo tylko wtedy spełnione są ich cele i zadania. Zawarty w nich obraz biznesu powinien być tworzony zgodnie z zasadą *true and fair*, odwołującą się do mądrości i odpowiedzialności poszczególnych osób nadzorujących proces sporządzania sprawozdania finansowego, zgodnie z duchem, a nie tylko z literą prawa, ponieważ zależy od konkretnych okoliczności i nawet najbardziej doskonałe wzorce nie zastąpią wiedzy i uczciwości człowieka.

Reasumując, sprawozdania finansowe powinny:

- pokazywać stan finansowy i rentowność przedsiębiorstwa zgodnie z treścią ekonomiczną, a nie tylko z formą prawną transakcji;
- uwzględniać stan otoczenia i warunki funkcjonowania biznesu;
- zawierać sygnały ostrzegawcze na przyszłość;
- spełniać oczekiwania informacyjne różnych interesariuszy.

2. Kluczowe zmiany sprawozdań finansowych jako efekt krytyki ich formy i treści

Procesy globalizacji i będące jej efektem zmiany społeczno-ekonomiczne w otoczeniu wyznaczyły nowe cele działalności gospodarczej. Chodzi głównie o zredefiniowanie celu przedsiębiorstwa – w ostatnich kilkunastu latach to nie zysk, a wartość przedsiębiorstwa nabrała zasadniczego znaczenia. Taka zmiana w hierarchii celów biznesu już spowodowała istotne modyfikacje, zarówno w ob-

szarze pomiaru, jak i w prezentacji informacji finansowych przez rachunkowość, a dodatkowo spowodowała dyskusję na temat fundamentalnych zmian struktury sprawozdania finansowego, mających na celu ich lepsze dostosowanie do biznesu.

Obowiązujący dzisiaj model sprawozdawczości finansowej krytykowany jest głównie za perspektywę historyczną – brak informacji na temat przyszłości jednostki, a dodatkowo: za brak spójnej i zrozumiałej informacji na temat przeszłości. Krytyka dotycząca historycznego charakteru sprawozdania finansowego wynika z faktu, iż obecnie dla inwestorów i innych interesariuszy szczególne znaczenie mają informacje prospektywne, dotyczące strategii i planów przedsiębiorstwa, nowych możliwości, źródeł ryzyka i niepewności.

Jeśli chodzi o jakość informacji sprawozdawczych na temat przeszłości, to – istotnie – trzy kluczowe składniki sprawozdania finansowego (bilans, rachunek zysków i strat oraz rachunek przepływów pieniężnych) nie mają dziś wspólnego kryterium klasyfikacji prezentowanych w nich danych finansowych. I tak: bilans nie przedstawia majątku zgodnie z rodzajami działalności; rachunek zysków i strat prezentuje przychody / koszty jedynie w podziale na działalność operacyjną i finansową; natomiast w rachunku przepływów pieniężnych wykazuje się wpływy i wydatki działalności operacyjnej, finansowej i inwestycyjnej.

Wobec sprawozdań finansowych pojawiają się konkretne zarzuty, które można podzielić na dwie grupy: pierwsza dotyczy zasad pomiaru i prezentacji poszczególnych kategorii zawartych w ich podstawowych składnikach, druga grupa odnosi się do informacji ujawnianych poza tymi składnikami, głównie w tzw. notach czy informacjach dodatkowych. Przed systemem rachunkowości pojawiła się zatem konieczność – z jednej strony – zmiany parametru wyceny z wartości historycznej na wartość rynkową (godziwą), z drugiej – zmiany struktury bilansu, rachunku zysków i strat oraz sprawozdania z przepływów pieniężnych, a dodatkowo uporządkowania ujawnień do tych podstawowych składników sprawozdania finansowego. Jeśli chodzi o pierwszy obszar zmian, obecnie wartość rynkowa (godziwa) już znalazła zastosowanie w pomiarze wielu transakcji; natomiast w odniesieniu do drugiego obszaru, z uwagi na to, że nie wszystkie informacje mogą być prezentowane w sprawozdaniu finansowym, podjęto działania mające na celu zmodyfikowanie struktury informacji niezwiązanych bezpośrednio z nim w postaci: początkowo Komentarza Zarządu (sprawozdania z działalności), a następnie pozostałych raportów biznesowych. Przyjęto założenie, że sprawozdanie finansowe (wraz z notami) ma za zadanie komunikować informacje neutralne, co oznacza, że informacje dotyczące przyszłości (np. plany) powinny być prezentowane poza sprawozdaniem finansowym, np. w Komentarzu Zarządu.

Reasumując, na przełomie wieków XX/XXI ujawniły się istotne niedociągnięcia sprawozdań finansowych, to zaś wywołało wiele różnych działań w kierunku poprawy ich jakości. Na szczególną uwagę zasługują:

- zmiana koncepcji ustalania wyniku finansowego (wprowadzenie koncepcji wyniku całościowego);
- propozycja zmiany struktury informacyjnej sprawozdania finansowego – opracowanie jego biznesowej koncepcji (Projekt *Staff Draft of Exposure Draft, IFRS X, Financial Statement Presentation*⁴);
- zmiana zawartości informacyjnej Komentarza Zarządu;
- zmiana w zakresie raportowania biznesowego (tzw. koncepcja zintegrowanej sprawozdawczości).

Zmiany dotyczące stricte sprawozdania finansowego to: wprowadzenie koncepcji wyniku całościowego oraz opracowanie propozycji nowej struktury informacyjnej (biznesowej koncepcji sprawozdania finansowego). Zmiany pośrednio związane ze sprawozdaniem finansowym to: modyfikacja treści Komentarza Zarządu oraz wprowadzenie koncepcji zintegrowanej sprawozdawczości.

3. Zmiany formy i treści sprawozdania finansowego

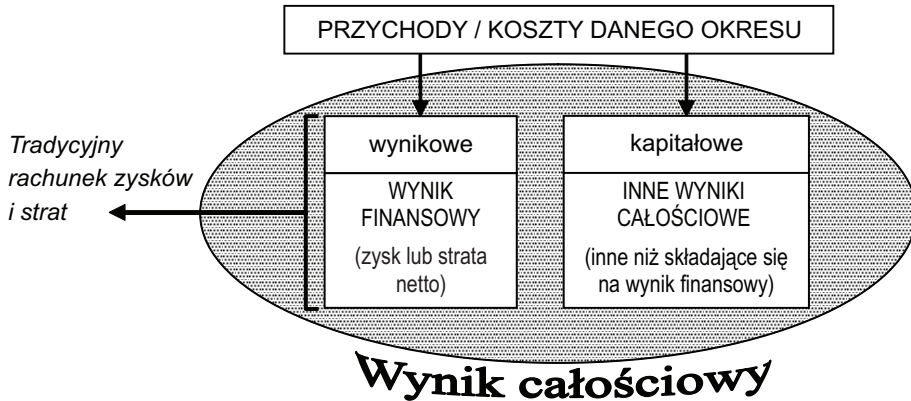
Zmianą w zakresie sprawozdania finansowego, która już obowiązuje, jest wprowadzenie koncepcji wyniku całościowego do ustalania wyniku finansowego⁵. W odróżnieniu od tradycyjnego wyniku finansowego, wynik całościowy

⁴ *Staff Draft of Exposure Draft, IFRS X, Financial Statement Presentation*, 1 July 2010, IASB, opracowany przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości – IASB (ang. *International Accounting Standards Board*) i Amerykańską Radę Standardów Rachunkowości Finansowej – FASB (ang. *Financial Accounting Standards Board*), zwany dalej Projektem IASB / FASB.

⁵ Wynik całościowy został wprowadzony w życie do praktyki krajów członkowskich Unii Europejskiej w 2009 r. na mocy Międzynarodowego Standardu Rachunkowości nr 1 *Prezentacja sprawozdań finansowych* (zwanego dalej MSR 1). Zob. Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1274/2008 z dnia 17 grudnia 2008 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Rachunkowości (MSR) 1, Dz.U. UE, L 339/3, z dnia 18.12.2008 r. Na temat wyniku całościowego pisali m.in. **A. Szychta**, *Wynik całościowy w sprawozdaniach finansowych spółek publicznych*, [w:] **I. Sobańska, M. Turzyński** (red.), *Rachunkowość, audyt i kontrola w zarządzaniu*, Wyd. UŁ, Łódź 2011, s. 81–108; **A. Szychta**, *Dochoły całkowite w sprawozdaniach finansowych największych spółek notowanych na GPW w Warszawie*, *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Oeconomica* 2012/263, s. 65–88; **B. Bek-Gaik**, *Prezentacja informacji o dokonaniach spółki w sprawozdaniu finansowym – podejście standardowe czy indywidualne?*, [w:] **S. Sojak** (red.),

ujmuje zarówno przychody / koszty wpływające na wynik finansowy netto, jak i przychody / koszty kapitałowe⁶ – czyli takie, które uznawane są bezpośrednio w kapitale własnym i nie mają wpływu na poziom wyniku finansowego netto za dany okres sprawozdawczy (por. rysunek 3).

RYSUNEK 3: *Wynik całościowy a wynik finansowy*

Źródło: oprac. własne.

Wraz ze zmianą koncepcji ustalania wyniku, zmodyfikowano formę i treść rachunku zysków i strat – obok dotychczasowego rachunku, kończącego się wynikiem finansowym netto, wprowadzono dodatkową część obejmującą inne wyniki całościowe. Dotyczą one szczególnych transakcji, czyli takich, których realizacja będzie miała miejsce w przyszłości. Są to m.in. zyski i straty wynikające z przeliczenia pozycji sprawozdania finansowego jednostki działającej zagranicą, zyski z tytułu przeszacowania aktywów trwałych rzeczowych i niematerialnych, zyski i straty z tytułu instrumentów finansowych, w tym zabezpieczających.

Reasumując, zmiana formy i treści rachunku zysków i strat miała na celu prezentację informacji na temat przyszłości – skutków finansowych, które poja-

Rachunkowość – Dylematy praktyki gospodarczej, Wyd. Nauk. M. Kopernika, Toruń 2012, s. 85–102; E. Walińska, *Koncepcja zysku całościowego a wartość bilansowa przedsiębiorstw*, [w:] T. Kiziukiewicz (red.), *Zasoby i procesy w rachunkowości jednostek gospodarczych*, Difin, Warszawa 2009, s. 335–338; E. Walińska, B. Bek-Gaik, *Sprawozdanie z całkowitych dochodów w praktyce polskich spółek giełdowych*, Zesz. Teoret. Rach. 2011/62 (118), s. 325–341.

⁶ Określenia tego autorka użyła w swoich publikacjach już w roku 2002, m.in. w: E. Walińska (red.), *Zasady wyceny bilansowej i ustalania wyniku zgodnie ze znowelizowaną ustawą o rachunkowości*, CCI AE, Łódź 2002, s. 79, 121–122.

wiają się w kolejnych latach obrotowych. Umiejętna analiza rachunku wyników całościowych pozwala na projekcję przyszłych wyników finansowych netto, stanowiących nadal podstawę ustalania dywidend dla inwestorów. Była to jedna z odpowiedzi na żądanie od sprawozdań finansowych informacji dotyczących przyszłości przedsiębiorstwa.

W odpowiedzi na zarzut braku spójności i zrozumiałości sprawozdania finansowego IASB i FASB opracował Projekt *Staff Draft of Exposure Draft, IFRS X, Financial Statement Presentation*, w którym zaproponował daleko idące zmiany w strukturze i zawartości informacyjnej sprawozdań finansowych⁷. Przyjęto w nim trzy kluczowe założenia. Po pierwsze, założono, że sprawozdania finansowe powinny stanowić spójny obraz działalności przedsiębiorstwa, co oznacza, że w każdym jego składniku (tj. bilansie, rachunku zysków i strat, rachunku przepływów pieniężnych) należy posługiwać się takimi samymi kategoriami ekonomicznymi. Po drugie, informacje prezentowane w sprawozdaniu finansowym powinny być zdezagregowane w taki sposób, aby gwarantowały możliwość prognozowania przyszłych przepływów pieniężnych przedsiębiorstwa. Po trzecie, sprawozdanie finansowe powinno pomagać użytkownikom w ocenie płynności i bezpieczeństwa finansowania⁸. Zgodnie z takimi założeniami, IASB i FASB zaproponowały wprowadzenie do sprawozdania finansowego identycznych sekcji i kategorii. Oznacza to obowiązek prezentowania informacji o aktywach, zobowiązaniach, kapitale własnym, przychodach, kosztach oraz przepływach pieniężnych w poszczególnych sekcjach i kategoriach, które są jednolite dla bilansu (sprawozdania z sytuacji finansowej), rachunku zysków i strat (sprawozdania z wyników całościowych) i rachunku przepływów pieniężnych⁹.

We wszystkich składnikach sprawozdania finansowego wyróżniono pięć sekcji: sekcję „gospodarcza” (biznes), sekcję „finansująca”, sekcję „podatek

⁷ W polskiej literaturze przedmiotu problematyką nowej formuły sprawozdawczej zajmowali się m.in. J. Gierusz (zob. J. Gierusz, *Przebudowa sprawozdawczości finansowej – propozycje IASB i FASB*, *Rachunkowość* 2009/7, s. 43–52; *idem*, *Ocena przygotowanego przez IASB i FASB projektu sprawozdania finansowego*, *Zesz. Teoret. Rach.* 2010/56 (112), s. 49–58), E. Walińska (zob. E. Walińska, *Koncepcja...*, s. 335–338).

⁸ Informacje dotyczące płynności pozwalają ocenić możliwości zaspokojenia długów w terminach ich spłaty. Z kolei informacje dotyczące bezpieczeństwa finansowania umożliwiają ocenę zdolności inwestycyjnych przedsiębiorstwa i poziom zabezpieczenia się przed niespodziewanym zapotrzebowaniem na finansowanie.

⁹ Kierownictwo firmy ma obowiązek ujawnienia jej polityki rachunkowości, w której przedstawi zasady przyporządkowania określonych dokonań (transakcji) do poszczególnych sekcji i kategorii.

dochodowy”, sekcję „działalność zaniechana”, sekcję „transakcje wpływające na wiele kategorii” (ang. *multi-category transaction section*)¹⁰.

W sekcji gospodarczej należy podzielić transakcje biznesowe na te, które generują przychód z działalności operacyjnej (kategoria „działalność operacyjna”¹¹) oraz na te, które generują zwrot (zysk) na indywidualnych składnikach aktywów (kategoria „działalność inwestycyjna”)¹². Sekcja finansująca obejmuje wszystkie pozycje, które są częścią działalności związanej z pozyskiwaniem (zwrotem) kapitału i obejmuje kategorię „dług” oraz kategorię „kapitał własny”¹³. Sekcja „podatek dochodowy” zawiera wszystkie aktywa i zobowiązania związane zarówno z podatkiem bieżącym, jak i odroczonym¹⁴. W skład sekcji „działalność zaniechana” wchodzi aktywa i zobowiązania dotyczące działalności zaniechanej według definicji tego pojęcia zawartej w MSSF¹⁵. W sekcji transakcji mających wpływ na wiele kategorii (ang. *multi-category transaction section*) ujmują się skutki netto transakcji nabycia / zbycia innej jednostki, powodującej ujęcie / usunięcie aktywów i zobowiązań w więcej niż jednej sekcji lub kategorii w bilansie.

Reasumując, propozycja zmian w prezentacji sprawozdań finansowych oznacza ich zupełnie nową strukturę informacyjną, która – jak się wydaje – lepiej odzwierciedla działania biznesowe i pozwala podejmować dwa rodzaje decyzji – decyzje związane z inwestycjami oraz decyzje dotyczące sposobu finansowania tych działań. Dzięki nowej strukturze możliwa staje się ocena każdej działalności w trzech aspektach: wynikowym (rentowność), pieniężnym (płynność) oraz z punktu widzenia zaangażowania majątku i źródeł finansowania.

¹⁰ Zob. szerzej: **J. Gierusz**, *Przebudowa...*, s. 43–52; **idem**, *Ocena...*, s. 53–55; **E. Walińska** (red.), *Meritum – Rachunkowość i sprawozdawczość finansowa*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012, s. 1412–1417.

¹¹ Do kategorii „działalność operacyjna” mogą być zaklasyfikowane m.in.: sprzedaż usług przez firmę konsultingową, badania, produkcja i sprzedaż leków przez firmę farmaceutyczną, działalność depozytowa i kredytowa banku, koszty związane z produkcją dóbr i świadczeniem usług, należności i zobowiązania handlowe, rzeczowe aktywa trwale i inne aktywa wykorzystywane w ramach codziennej działalności (por. *Staff Draft of Exposure Draft, IFRS X...*, par. 73).

¹² Do kategorii „działalność inwestycyjna” należy zaliczyć np. aktywa generujące odsetki, dywidendy lub korzyści z tytułu wzrostu ich wartości rynkowej.

¹³ Do kategorii kapitałów własnych mogą zostać zaklasyfikowane m.in.: emisja akcji lub innych instrumentów kapitałowych, wypłaty dla właścicieli (por. *Draft of Exposure Draft, IFRS X...*, par. 95–96).

¹⁴ Por. *ibidem*, par. 98.

¹⁵ Por. *ibidem*, par. 99.

4. Zmiany w kierunku sprawozdawczości zintegrowanej

W obszarze zainteresowań współczesnej sprawozdawczości finansowej¹⁶ znajduje się również rozszerzenie informacji finansowych o informacje niefinansowe, co jest widoczne m.in. w Komentarzu Zarządu, który stanowi odpowiedź na oczekiwanie większej transparentności w zakresie raportowania informacji o działalności organizacji.

Komentarz Zarządu obejmuje następujące części¹⁷:

część 1 – dotyczącą istoty i charakteru działalności jednostki, w której należy dokonać prezentacji istotnych cech prawnego, regulacyjnego i makroekonomicznego środowiska (m.in. informacji na temat kluczowych produktów, usług, modelu biznesowego, branży, głównych rynków zbytu, pozycji konkurencyjnej firmy);

część 2 – dotyczącą celów i strategii;

część 3 – dotyczącą informacji o zasobach i relacjach z otoczeniem, w tym informacji na temat kapitału intelektualnego, źródeł ryzyka, relacji z klientami, dostawcami, inwestorami oraz ich wpływu na działalność i wartość przedsiębiorstwa;

część 4 – dotyczącą informacji o finansowych i niefinansowych celach planowanych do osiągnięcia w przyszłości oraz założeniach, które pozwolą na oszacowanie przez użytkowników prawdopodobieństwa ich realizacji;

część 5 – dotyczącą podstawowych miar rezultatów działalności i wskaźników, które pozwolą ocenić wyniki działalności przedsiębiorstwa w kontekście założonych celów, w tym kluczowych czynników sukcesu (KPI).

Analizując zawartość Komentarza Zarządu, można stwierdzić, iż jest on odpowiedzią na rosnące potrzeby informacyjne interesariuszy w globalnym otoczeniu, koncentruje się bowiem na modelu biznesowym danej firmy, jej zasobach – produkcyjnych, intelektualnych, społecznych i finansowych.

Kolejnym elementem restrukturyzacji modelu sprawozdawczości finansowej jest wdrażanie koncepcji sprawozdawczości zintegrowanej¹⁸, która ma informo-

¹⁶ W Przedmowie do wydania *Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (Zakres i obowiązek stosowania Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (MSSF)*, t. I, SKwP, IASB 2011) czytamy: „(...) Pozostałe formy sprawozdawczości finansowej obejmują informacje przedstawiane poza sprawozdaniem finansowym, które pomagają w interpretacji wszystkich części sprawozdania finansowego lub poprawiają zdolność użytkowników do podejmowania skuteczniejszych decyzji ekonomicznych”.

¹⁷ Por. *Practice Statement Management Commentary (IFRS Practice Statement Management Commentary. A framework for presentation*, IASB, Londyn 2010).

¹⁸ Najważniejszą instytucją zajmującą się obecnie przebudową modelu sprawozdawczości w kierunku zintegrowanej sprawozdawczości jest IIRC (ang. *International Integrated Reporting*

wać o zdolności organizacji do tworzenia i utrzymywania wartości w krótkim, średnim i długim okresie¹⁹. Jej celem jest wprowadzenie zmian do procesów sprawozdawczych podmiotów gospodarczych, uwzględniających wszystkie aspekty tworzenia wartości (finansowe, materialne i niematerialne). Raport zintegrowany stanowiący efekt takich zmian powinien obejmować w szczególności:

- ogólny opis organizacji i jej modelu biznesowego,
- strukturę zarządzania oraz politykę wynagrodzeń,
- warunki działania oraz ryzyko działalności,
- podsumowanie wyników działalności i ocenę stopnia realizacji celów,
- cele strategiczne na przyszłość (plany / założenia).

Jak wynika z przedstawionej struktury raportu, zawiera on informacje finansowe oraz niefinansowe, takie jak: informacje społeczne, środowiskowe, informacje z zakresu ładu korporacyjnego. Obejmuje zatem informacje, które obecnie są prezentowane w oddzielnych dokumentach (informacje finansowe pokrywające się ze sprawozdaniem finansowym, informacje niefinansowe pokrywające się ze sprawozdaniem z działalności – Komentarzem Zarządu albo prezentowane np. w oświadczeniu o stosowaniu ładu korporacyjnego, raporcie zrównoważonego rozwoju). Należy podkreślić, że zintegrowana sprawozdawczość wpisuje się w koncepcję społecznej odpowiedzialności biznesu²⁰ oraz w koncepcję raportowania zrównoważonego rozwoju²¹.

Council) – Komitet ds. Międzynarodowej Sprawozdawczości Zintegrowanej (MKSZ), który opublikował materiał do dyskusji, zatytułowany *Sprawozdawczość zintegrowana – komunikacje o wartości w XXI wieku (Towards Integrated Reporting – Communicating Value in the 21st Century*, IIRC, September 2011), zawierający propozycje opracowania międzynarodowego modelu sprawozdawczości zintegrowanej.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Rola rachunkowości w kształtowaniu społecznej odpowiedzialności jednostki gospodarczej podkreślana jest przez wielu autorów, m.in.: **E. Burzym**, *Spółeczny i ekologiczny aspekt współczesnej ewolucji rachunkowości w gospodarce rynkowej*, Zesz. Nauk. AE w Krakowie 1993/401, s. 5; **eadem**, *Rachunkowość jako podstawa rozrachunku z tytułu społeczno-ekonomicznej odpowiedzialności przedsiębiorstw*, Zesz. Nauk. AE w Krakowie 1990/329, s. 12; **M. Stępień, Z. Wydymus**, *Rola rachunkowości w kształtowaniu społecznej odpowiedzialności jednostki gospodarczej*, Zesz. Nauk. AE w Krakowie 2007/750, s. 79–99.

²¹ **J. Michalak**, *Standardy sprawozdawczości zrównoważonego rozwoju. Stopień ich zastosowania na świecie i w Polsce. Perspektywy rozwoju na podstawie wyników badań empirycznych*, [w:] **B. Micherda** (red.), *Perspektywy rozwoju rachunkowości, analizy i rewizji finansowej w teorii i praktyce*, t. 2, UE w Krakowie, Kraków 2010, s. 26–38.

6. Zakończenie

Nadzór korporacyjny to odpowiedzialność, w tym odpowiedzialność za rachunkowość spółki i będące jej elementem sprawozdania finansowe. Dodatkowo rada nadzorcza odpowiada za sprawozdanie z działalności (Komentarz Zarządu), stanowiące kluczowe uzupełnienie sprawozdania finansowego. To właśnie w ramach tej odpowiedzialności powinna być prowadzona kontrola nad sprawozdawczością finansową²², która stanowi mechanizm wewnętrzny nadzoru korporacyjnego, wspierający przygotowanie wiarygodnych sprawozdań finansowych²³. Sprawozdania finansowe powinny być podporządkowane realizowanemu przez firmę modelowi biznesowemu, albowiem tylko wtedy rachunkowość może być efektywnym narzędziem realizacji jej strategii.

Rola sprawozdawczości finansowej w sprawowaniu funkcji nadzoru korporacyjnego jest fundamentalna – jedynie wiarygodne i rzetelne sprawozdania finansowe mogą zapewnić jego efektywność. Stąd też każda zmiana jakościowa sprawozdań finansowych wpływa bezpośrednio na sprawowanie funkcji nadzorczych. Obecnie trwają dyskusje nad biznesową koncepcją ich struktury informacyjnej, która niewątpliwie pozwala rzetelniej odwzorować rzeczywistość gospodarczą spółki, ale wymaga jeszcze większego profesjonalizmu i odpowiedzialności zarządzających oraz organów nadzoru. Równoległe z pracami nad tą koncepcją, podjęto intensywne działania w obszarze ujawnień informacji nieobjętych sprawozdaniem finansowym, w ramach tzw. zintegrowanej sprawozdawczości. Choć niewątpliwie koncepcja sprawozdawczości zintegrowanej – mając bezpośredni związek ze sprawozdaniem z działalności – stanowi ważny czynnik determinujący sprawowanie nadzoru, jej wprowadzenie w życie nie powinno sprowadzać się tylko do wzrostu ujawnień, skutkującego natłokiem informacji (często nieistotnych). Konieczne staje się także ich uporządkowanie, by zasadnicze miejsce zajmowały informacje prezentowane w sprawozdaniu finansowym (jako syntetyczne, logicznie uporządkowane, sprawdzalne). To one tworzą fundament,

²² W literaturze przedmiotu kontrolę nad sprawozdawczością finansową definiuje się jako proces, w funkcjonowanie którego zaangażowane są zarząd, rada nadzorcza oraz pozostały personel, stworzony, by zapewnić wystarczającą pewność w zakresie: skuteczności i efektywności operacji realizowanych w przedsiębiorstwie, wiarygodności sprawozdawczości finansowej, zgodności z obowiązującymi przepisami prawa (por. **A. Ghosh, Y.G. Lee**, *Financial Reporting Quality, Structural Problems and the Informativeness of Mandated Disclosures on Internal Controls*, *Journal of Business Finance & Accounting* 2013/40/3–4, p. 323; doi:10.1111/jbfa.12015).

²³ Ernst & Young, File No. 4 – 497, *Implementation of Sarbanes-Oxley Internal Controls Provisions*, April 2005, p. 3; <http://www.sec.gov/spotlight/soxcomp/soxcomp-turley.pdf>; stan na dzień 27.10.2014 r.

który można wykorzystać jako podstawę dodatkowych ujawnień, na nim budować kolejne piętra informacji. Tymczasem w tworzącej się koncepcji sprawozdawczości zintegrowanej próbuje się zepchnąć sprawozdanie finansowe na drugi tor, zastąpić je chaotycznymi informacjami finansowymi i niefinansowymi, zebranymi w formie cząstkowych zestawień, zwanych raportami biznesowymi, zapominając o tym, że podstawowym raportem biznesowym było, jest i będzie klasyczne sprawozdanie finansowe.

Bibliografia

Akty prawne:

Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1274/2008 z dnia 17 grudnia 2008 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Rachunkowości (MSR) 1, (Dz.U. UE, L 339/3, z dnia 18.12.2008 r.).
Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, (Dz.U. 2013, poz. 330 z późn. zm., art. 4a).

Opracowania:

Agenda consultations 2011 – Request for views, IFRS, July 2011.

Bek-Gaik B., *Prezentacja informacji o dokonaniach spółki w sprawozdaniu finansowym – podejście standardowe czy indywidualne?*, [w:] S. Sojak (red.), *Rachunkowość – Dylematy praktyki gospodarczej*, Wyd. Nauk. M. Kopernika, Toruń 2012, s. 7–23.

Burzym E., *Rachunkowość jako podstawa rozrachunku z tytułu społeczno-ekonomicznej odpowiedzialności przedsiębiorstw*, Zesz. Nauk. AE w Krakowie 1990/329, s. 5–18.

Burzym E., *Spoleczny i ekologiczny aspekt współczesnej ewolucji rachunkowości w gospodarce rynkowej*, Zesz. Nauk. AE w Krakowie 1993/401, s. 5–20.

Gierusz J., *Ocena przygotowanego przez IASB i FASB projektu sprawozdania finansowego*, Zesz. Teoret. Rach. 2010/56 (112), s. 49–58.

Gierusz J., *Przebudowa sprawozdawczości finansowej – propozycje IASB i FASB*, Rachunkowość 2009/7, s. 43–51.

Ghosh A., Lee Y.G., *Financial Reporting Quality, Structural Problems and the Informativeness of Mandated Disclosures on Internal Controls*, *Journal of Business Finance & Accounting* 2013/40/3–4, s. 318–349.; doi:10.1111/jbfa.12015; stan na dzień 27.10.2014 r.

Implementation of Sarbanes-Oxley Internal Controls Provisions, Ernst & Young, File No. 4 – 497, April 2005, p. 3, <http://www.sec.gov/spotlight/soxcomp/soxcomp-turley.pdf>; stan na dzień 27.10.2014 r.

Michalak J., *Standardy sprawozdawczości zrównoważonego rozwoju. Stopień ich zastosowania na świecie i w Polsce. Perspektywy rozwoju na podstawie wyników badań empirycznych*, [w:] B. Micherda (red.), *Perspektywy rozwoju rachunkowości, analizy i rewizji finansowej w teorii i praktyce*, t. 2, UE w Krakowie, Kraków 2010, s. 26–38.

Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF), t. I, SKwP, IASB 2011.
Staff Draft of Exposure Draft, IFRS X, Financial Statement Presentation, 1 July 2010, IASB.

- Statement Management Commentary. IFRS Practice Statement Management Commentary. A framework for presentation*, IASB, Londyn 2010.
- Stępień M., Wydymus Z.**, *Rola rachunkowości w kształtowaniu społecznej odpowiedzialności jednostki gospodarczej*, Zesz. Nauk. AE w Krakowie 2007/750, s. 79–99.
- Szychta A.**, *Dochody całkowite w sprawozdaniach finansowych największych spółek notowanych na GPW w Warszawie*, Acta Universitatis Lodziensis. Folia Oeconomica 2012/263, s. 65–88.
- Szychta A.**, *Wynik całościowy w sprawozdaniach finansowych spółek publicznych*, [w:] I. Sobańska, M. Turzyński (red.), *Rachunkowość, audyt i kontrola w zarządzaniu*, Wyd. UŁ, Łódź 2011, s. 81–108.
- Towards Integrated Reporting – Communicating Value in the 21st Century*, IIRC, September 2011.
- Walińska E.** (red.), *Meritum – Rachunkowość i sprawozdawczość finansowa*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012.
- Walińska E., Bek-Gaik B.**, *Sprawozdanie z całkowitych dochodów w praktyce polskich spółek giełdowych*, Zesz. Teoret. Rach. 2011/62 (118), s. 7–23.
- Walińska E., Gad J.**, *Odpowiedzialność rad nadzorczych za sprawozdania finansowe – doświadczenia polskich spółek publicznych*, Zesz. Teoret. Rach. 2012/66 (122), s. 205–215.
- Walińska E.**, *Koncepcja zysku całościowego a wartość bilansowa przedsiębiorstw*, [w:] T. Kiziuiewicz (red.), *Zasoby i procesy w rachunkowości jednostek gospodarczych*, Difin, Warszawa 2009.
- Walińska E.**, *Sprawozdanie finansowe a raport biznesowy – głos w dyskusji*, Przegląd Organizacji 2013/10, s. 40–45.
- Walińska E.** (red.), *Zasady wyceny bilansowej i ustalania wyniku zgodnie ze znowelizowaną ustawą o rachunkowości*, CCAE, Łódź 2002.

Ewa WALIŃSKA

IMPROVEMENT OF THE FINANCIAL STATEMENTS AS A TOOL FOR EFFECTIVE CORPORATE GOVERNANCE

(Summary)

The paper is devoted to the problems of the financial statements changes aimed at improving the efficiency of corporate governance. It presents key modifications – both already introduced and proposed – with regard to the form and content of financial statements. In addition, the directions of non-financial (narrative) reports, starting with the Management Commentary and ending with an integrated reporting are presented.

Keywords: financial statements, business report, integrated reporting, corporate governance, board of directors